

Näkemyksiä kirjastojen selviytymisestä ja tulevaisuudesta

- Tietoaineistoseminaari 15.10.2010

Ylitarkastaja Anne Luoto-Halvari
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Kuva: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Rauhankatu 4:n sisäänkäynti

Esityksen sisältö

- Suomen kirjastoverkosto
- Kirjastojen rahoituksesta

- Ajankohtaista tiede- ja korkeakoulupolitiikassa
- Ajankohtaista kirjastosaralla
  - Kansalliskirjaston arviointi
  - Kansallinen digitaalinen kirjasto KDK
- Lopuksi

Kirjastojen rahoituksesta

- Korkeakoulukirjaston / erikoiskirjaston emo-organisaatio rahoittaa kirjaston toimintaa haluamallaan määrällä
  - opetus- ja kulttuuriministeriö ei korvamerkitse rahoitusta em. kirjastojen toimintaan
  - esim. yliopistojen valtionrahoitus määräytyy yliopistolain perusteella: perusrahoitus laskennallisin perustein:
    - toiminnan laajuus (60,4%), laatu ja vaikuttavuus (14,6%), muut koulutuksen ja tiedepolitiikan tavoitteet (25%)
- yleiset eli kunnalliset kirjastot
  - Kunnat vastaavat yleisten kirjastopalvelujen järjestämisestä, saavat siihen myös valtionrahoitusta. Kunnat voivat kohdentaa saamansa laskennallisen valtionosuuden harkintansa mukaan.
  - Kunnille maksettavan laskennallisen käyttökustannusten valtionosuuden lisäksi kirjastorakentamista ja kirjastoautojen hankintaa avustetaan. Lisäksi harkinnanvaraisia avustuksia kirjastojen erityistehtäviin ja hankkeisiin.

...kirjastojen rahoituksesta...

Kansalliskirjaston rahoitus:

- Kansalliskirjastolle vuosittain "könttäsumma" momentilta "Valtionrahoitus yliopistojen toimintaan (osana Helsingin yliopistolle kohdennettavaa rahoitusta)".
- Kansalliskirjaston kanssa tehdään sopimus, joka tulee Helsingin yliopiston sopimuksen liitteeksi. Sopimus sisältää toiminnalliset ja määrälliset tavoitteet ja voimavarat
- rahoitus yleisten kirjastojen tarvitsemiin peruspalveluihin Kansalliskirjastosta osoitetaan ministeriön kulttuuripuolelta (valtionavustukset yleisten kirjastojen toimintaan. Neuvottelu OKM/KUPO).
- Joihinkin Kansalliskirjaston valtakunnallisiin hankkeisiin toisinaan erillisrahoitusta (esim. kansallisen yhteisluettelon kehittäminen)
- v. 2010 lisätalousarvion ns. elvytysraha (nuoriso)työttömyyden hoitoon → digitointiin.

...kirjastojen rahoituksesta...

Varastokirjasto

- suoraan opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulu- ja tiedeyksikön alainen tulosohjattava laitos. Oma momentti ja toimintamenot.
- Palvelut kaikille kirjastoille maksuttomia.

Ajankohtaista tiede- ja korkeakoulupolitiikassa - haasteita

- Laadun, tehokkuuden ja kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistaminen
- yliopistouudistus 1.1.2010: yliopistouudistuksen hyödyntäminen
- korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen, myös:
  - korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen
  - Kansalliskirjaston arviointi
- sektoritutkimuksen rakenteiden uudistaminen (esim. tieteelliset erikoiskirjastot)
- kansainvälistyminen
- korkeakoulujen rahoituksen ja ohjauksen uudistaminen, mm.
  - rahoituspohjan laajentaminen
  - ammattikorkeakoulujen ohjaus ja rahoitus
  - kansainvälinen rahoitus
  - yksityinen rahoitus
  - Veikkaus Oy

...ajankohtaista.. - haasteet

Suuret haasteet:

- vanheneva väestö
- → huoli osaavan työvoiman riittävydestä ja huoltosuhteesta
- julkisen talouden kestävyys

Korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen

Sivistyspoliittinen ministeriryhmä, kesäkuu 2010, mm.:

- rakenteellinen kehittäminen edennyt, vauhdittamista silti tarvitaan
- korkeakoululaitoksen toimintakyky ja alueellinen saatavuus turvataan
- korkeakoulusektorien erilaisuus huomioitava
- voimavaroja suunnataan vahvistamaan korkeakoulujen profiileja ja painoaloja.
- yliopistojen edellytyksiä kansainvälisesti kilpailukykyiseen tutkimustoimintaan parannetaan, tutkimusinfrastruktuureja parannetaan
- yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmallit uudistetaan

Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen

- Korkeakoulujen kirjastot ovat keskeinen opetuksen ja tutkimuksen infrastruktuuri.
- > **Rakenteellisen kehittämisen raportti ilmestyi** syyskuussa 2009.
- **Tehtävänä oli mm. :**
- korkeakoulukirjastojen organisoituminen (korkeakoulujen yhdistymiset ja yhteistyösopimukset) → kirjastojen lukumäärien väheneminen, yhteistyö lisääntyy, toiminta tehostuu
- selvittää miten korkeakoulukirjastojen **ylläpito- ja muita kustannuksia voidaan vähentää vahvistamalla Kansalliskirjaston** asemaa keskitettyjen palvelujen tuottajana; sekä
- kartoittaa korkeakoulukirjastojen rakenteellisen kehittämisen **vaikutukset Varastokirjastoon**, sekä selvittää Kansalliskirjaston ja Varastokirjaston yhteistyön tiivistämismahdollisuudet.

Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen - esitykset ja visio 2020:

- 2010 käyttäjillä kansainvälinen digitaalinen toimintaympäristö ja sen käyttämiseen liittyvät taidot.
- Kirjastopalvelut tuotetaan asiakaslähtöisesti verkostossa: aktiivisina toimijoina ovat suomalaiset korkeakoulukirjastot ja Kansalliskirjasto sekä kv. yhteistyökumppanit.
- Varastokirjastosta ja Kansalliskirjastosta muodostettu kirjastoverkon palveluyksikkö tuottaa kansallisia keskitettyjä digitaalisen kirjaston palveluja ja kokoelmien säilytyspalveluja
- Korkeakoulukirjastojen tehtävänä on erityisesti oman kehysorganisaation opetuksen ja tutkimuksen palveluiden tarjonta ja tätä tukevan kokoelman muodostaminen.
- > Vision saavuttamiseksi työryhmä esitti lukuisia osatavoitteita.
- Saaduissa lausunnoissa tärkeänä pidettiin mm.
  - korkeakoulukirjastojen **avoimuutta** jatkossakin, **Varastokirjaston maksuttomuutta**, eri sektoreiden ja laitosten yhteistyötä
  - ennen Varastokirjaston ja Kansalliskirjaston yhteistyökuvioita tulisi **ensin odottaa Kansalliskirjaston kansainvälisen arvioinnin tuloksia**

Kansalliskirjaston kansainvälinen arviointi

- Kansalliskirjasto tarjoaa kansallisia kirjastoverkkopalveluja kaikille kirjastosektoreille, sekä vastaa kansallisen julkaisuperinnön ja tieteellisten kokoelmiensa kartuttamisesta, säilyttämisestä ja käyttöön asettamisesta. Helsingin yliopiston erillislaitos.
- Säädetään yliopistolaissa ja laissa kulttuuriaineistojen tallettamisesta.
- Vastaa myös Kansallisen elektronisen kirjaston, FinELibin, toiminnasta. FinELib on konsortio, joka muodostuu yliopistoista, ammattikorkeakouluista, tutkimuslaitoksista ja yleisistä kirjastoista.

Kansalliskirjaston kansainvälinen arviointi

- OPM asettanut 3.3.2010

Kansainvälinen arviointipaneeli

- **pj.** Wim van Drimmelen, **Alankomaiden kansalliskirjaston emeritusjohtaja**
- **jäsenet:** Gunnar Sahlin, **Kungliga biblioteket**; Eero Vuorio, **Biokeskus Suomi**
- **siht.** Anne Lehto, **TaYK**

Ohjausryhmä

- **pj.** Leena Vestala, **OKM**
- **jäsenet:** Kai Ekholm, **Kansalliskirjasto**; Ulla-Maija Forsberg, **HY**; Eeva-Liisa Lehtonen, **Aalto-yliopiston kirjasto**; Hannu Sulin, **OKM**
- **sihteeristö:** Dorrit Gustafsson, **Kansalliskirjasto**; Anne Luoto-Halvari, **OKM**; Tiina Äärilä, **Helsingin yliopiston kirjasto**.

Kansalliskirjaston kansainvälinen arviointi

TAVOITTEENA arvioida:

1. **Kansalliskirjaston palvelujen ja toiminnan laatua ja vaikuttavuutta tietoyhteiskunnan, tiedeyhteisön, kirjastosektoreiden ja muiden asiakkuuksien toiminnan kannalta.**
2. **Kansalliskirjaston ohjauksen, rahoitusjärjestelyjen ja johtamisen toimivuus osana Helsingin yliopistoa ja valtakunnallisia tehtäviä hoitavana, opetusministeriön tulosohjaamana laitoksena.**
3. **Arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota erityisesti siihen, miten Kansalliskirjaston nykyinen tehtäväkokonaisuus, strategiset valinnat ja organisaatio vastaavat sekä kulttuuriperinnön säilyttämisen ja käyttöön asettamisen että tulevaisuuden digitaalisen ja verkostoituneen tietoympäristön asettamiin haasteisiin.** Arvioinnin tulee ottaa kantaa korkeakoulukirjastojen rakenteellista kehittämistä selvittäneen työryhmän Kansalliskirjastoa koskeviin ehdotuksiin.

Kansalliskirjaston kansainvälinen arviointi

Ehdotuksissa tulee ottaa huomioon toimintaympäristön muutokset, kuten

- digitaalisiin palveluihin kohdistuvat odotukset
- rakenteelliset ja taloudelliset muutokset opetuksessa, tutkimuksessa ja julkisessa hallinnossa

AIKATAULU

- 2010 tausta-aineistot, haastattelut (lokakuu 2010) ja vierailut
- raportti helmikuu 2011

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) –hanke

- Opetus- ja kulttuuriministeriön hanke.
- **Hankkeen pääsihteeri: Minna Karvonen (minna.karvonen@minedu.fi)**
- hanke parantaa kirjastojen, arkistojen ja museoiden digitaalisten aineistojen saatavuutta ja pitkäaikaissäilytystä
- kirjastojen, arkistojen ja museoiden tietovarannot ja palvelut yhdistetään monipuoliseksi kokonaisuudeksi ja tuodaan kaikkien ulottuville
- Tarjotaan uusia mahdollisuuksia tiedonsaannille, oppimiselle ja tutkimukselle, taiteelle ja luovalle toiminnalle
- Varmistetaan, että tieto pysyy tulevienkin sukupolvien aktiivisessa käytössä
- Lisätään kirjastojen, arkistojen ja museoiden yhteistyötä ja luodaan yhteisiä palveluita ja infrastruktuureita

Hankkeen taustaa

- Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2007-2015
- Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisen tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteista 2007–2011
- Arjen tietoyhteiskunta –toimintaohjelma 2007–2011: Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanke
- Osaava ja luova Suomi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus
- Komission i2010-strategia ja Euroopan digitaalinen agenda 2010-2020
- EU:n Digitaaliset kirjastot -aloite: kulttuuriaineistot ja tieteellinen tieto

KDK painopisteet

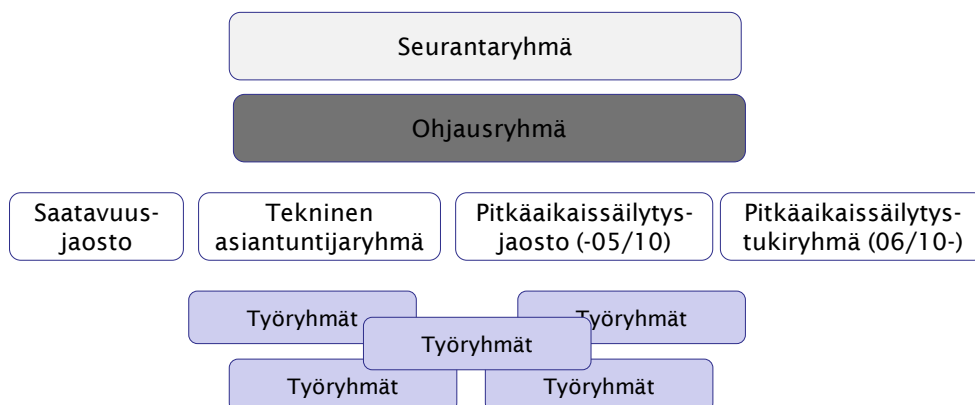
- yhteinen asiakasliittymä kirjastojen, arkistojen ja museoiden aineistoille ja palveluille
- kirjastojen, arkistojen ja museoiden keskeisten aineistojen digitointi ja liittäminen asiakasliittymään
- digitaalisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilytysratkaisun kehittäminen
- osaamisen lisääminen

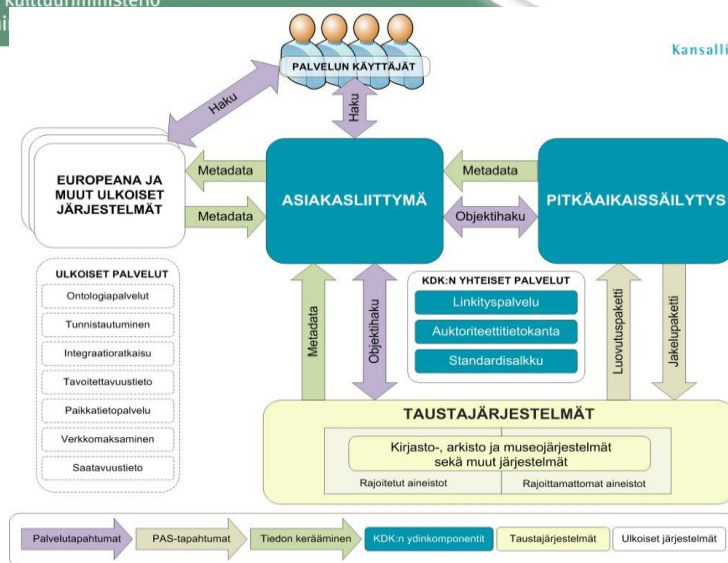
KDK hankevaihe 2008 – 2011

- opetus- ja kulttuuriministeriö johtaa, hankevaiheessa mukana lähes 40 organisaatiota
- asiakasliittymähankkeesta vastaa Kansalliskirjasto
- pitkäaikaissäilytys-hankkeesta vastaa Tieteen tietotekniikan keskus CSC
- pysyvän toiminnan vaiheessa palvelut koskevat miljoonia loppukäyttäjiä sekä satoja kirjastoja, arkistoja ja museoita

Kehittämisisorganisaatio: 35 organisaatiota, 70 jäsentä

Asiakasliittymä avaa käyttäjille pääsyn aineistoihin ja palveluihin

- kirjastojen, arkistojen ja museoiden yhteinen palvelu
- voi hakea kuvia, tekstejä, asiakirjoja, ääntä, videota, e-julkaisuja, kirjastoluetteloita jne.
- pääsy sekä kaikille avoimiin että tunnistautumista edellyttäviin tietovarantoihin
- integroidut palvelut: lainojen uusiminen, kuvien ostaminen, tilausten tekeminen saman käyttöliittymän avulla
- asiakasliittymä otetaan käyttöön vuoden 2011 aikana

Asiakasliittymä tarjoaa osallistuvalla organisaatiolle hakupalvelun, käyttöliittymän ja yhteistyön etuja

- organisaatiot – erit. kirjastot, arkistot ja museot - voivat ottaa asiakasliittymän käyttöönsä, muokata sen tarpeidensa mukaisesti ja korvata nykyiset asiakkaille tarjottavat käyttöliittymät
- palveluita voidaan integroida aineistoihin, asiakasliittymän voi integroida oman organisaation verkkosivustolle
- Kansalliskirjasto toimii palvelujen ylläpitäjänä. Se vastaa palvelimesta, ohjelmistosta, päivityksistä, kehittämisestä ja osallistuvien organisaatioiden koulutuksesta.

Euroopan digitaalinen kirjasto Europeana

- yhteinen monikielinen hakuportaali eurooppalaisten kirjastojen, arkistojen ja museoiden aineistoihin
- Europeana-portaalissa on syksyllä 2010 noin 11 milj. objektia
- kehitetään pysyväksi palveluksi Europeana v1.0 –hankkeessa, jota hallinnoidaan Hollannin kansalliskirjastosta
- suomalaiset aineistot tuodaan Europeana-portaaliin Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymän kautta

<http://www.europeana.eu/>

Mitä on pitkäaikaissäilytys (PAS)?

- Digitaalisen informaation luotettavaa säilyttämistä useiden kymmenien tai satojen vuosien ajan
  - **Laitteet ja ohjelmistot, jopa tiedostomuodot vanhenevat, mutta informaation täytyy säilyä**
  - **Luotettava säilyttäminen edellyttää sisällön eheyden aktiivista valvontaa ja monenlaisiin riskeihin varautumista**
- Informaation, ei pelkästään bittien säilyttämistä
  - **Metatiedot tärkeässä asemassa**
- Aikajänne pitempi kuin joidenkin organisaatioiden elinaika
  - **Tarvitaan yhteistyötä, standardeja ja käytännöistä sopimista**
- Käyttö on tärkeä osa säilytystä => pitkäaikaissäilytyksen toimenpiteillä varmistetaan informaation jatkuva käytettävyys

Suunnitelma digitaalisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilytysjärjestelmäksi

- Digitaalisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilytyksen järjestämisellä huolehditaan nykyisen lainsäädännön asettamista säilyttämisvelvoitteista
- Pitkäaikaissäilytysjärjestelmän tarkoituksena on säilyttää sähköiset kulttuuriperintöaineistot eheinä, ymmärrettävinä ja saatavilla pitkälle tulevaisuuteen
- Kansallinen digitaalinen kirjasto –hankkeessa on laadittu toukokuussa 2010 malli kirjastojen, arkistojen ja museoiden yhteiselle digitaalisten aineistojen pitkäaikaissäilytysjärjestelmälle. Järjestelmään suunnitelmia tarkennetaan vuonna 2011 päättyvässä jatkohankkeessa.
- Yhteinen pitkäaikaissäilytysjärjestelmä on sekä edullisempi että varmempi ratkaisu kuin monta erillistä organisaatioiden omaa säilytysjärjestelmää
- Pitkäaikaissäilytysjärjestelmän toteuttamisesta päättäminen on tavoitteena lähitulevaisuudessa

Miten kirjastot selviävät nyt, entä tulevaisuudessa?

- (valtion)talouden tiukka taloudellinen linja jatkunee
- rakenteiden uudistaminen jatkuu
- digitaalisuus yhä keskeisempää
  - vrt. Korkeakoulukirjastojen rakenteellisen kehittämisen työryhmän visio 2020
  - vrt. Kansallisen digitaalisen kirjaston hanke
  - ajankohtaista ratkaista myös tutkimuksen (sähköisten) tietoaineistojen säilyttäminen
- tavoitteena kirjastojen ja niiden käyttäjien paras, unohtamatta tehokkuutta ja taloudellisuutta !

Kiitos!

- Maisema opetus- ja kulttuuriministeriön Jukola-salista (OKM-verkkoNytin arkisto)

